

Nilssons bog er i mere end én forstand en fortsættelse af Artéus' analyse. Til grund for den ligger de officersdata, som Artéus indsamlede. Men mens sidstnævnte analyserede disse i forhold til det militære apparat, lægges de her til grund for undersøgelse af officersgruppen i relation til statsmagten, dvs. som politisk magtfaktor i den ældre Vasatid.

Undersøgelsens resultat er i korthed, at hærens officerer som gruppe betragtet begyndte at spille en rolle som skakbrik i det politiske spil fra Erik XIVs tid og fik endnu større vægt i forbindelse med Karl IXs magtkonsolidering. Desuden fik officerskorpset gradvis indflydelse på Vasasønnernes retsvæsen, og i propaganda-systemet indtog det efterhånden en position, som tåler sammenligning med præsternes. Undersøgelsen føjer dermed en ekstra dimension til Artéus' konklusion. Den gik ud på, at den svenske militærstat ikke opstod med Gustav Adolf, men havde rødder tilbage i 1500-tallet, hvor den særlige svenske model udformes, som Gustav Adolf kunne bygge på, da han senere udviklede det svenske stormagtssystem.

Det er langt fra muligt i en kort præsentation at yde Nilssons beskedne, men rigt facetterede værk retfærdighed. Med det suveræne overblik, som følger af et livs utrættelig forsknings på feltet, sætter bogen mange ting på rette plads og anbringer dem i et langt perspektiv. Man fristes derfor til at betegne den lille bog som den endelige sum af den store indsigt, der følger af halvtreds års intens beskæftigelse med emnet. Alene af den grund er der tale om en bemærkelsesværdig lille bog, som fortjener at blive læst.

Knud J. V. Jespersen

FILIPPO RANIERI: *Recht und Gesellschaft im Zeitalter der Rezeption. Eine rechts- und sozialgeschichtliche Analyse der Tätigkeit des Reichskammergerichts im 16. Jahrhundert*, bind 1-2, Köln-Wien 1986. 542 s.

Den foreliggende undersøgelse af den tyske rigskammerets praksis i det 16. århundrede er noget af en prionergerning i tysk retshistorie, hvor man ikke er forvænt med afhandlinger, som bygger på anvendelsen af elektronisk databehandling af store mængder af retsakter. Men nu foreligger en sådan undersøgelse, som da også har vakt opsigt i Tyskland – ikke så meget måske på grund af de resultater, der opnås, som netop på grund af metoden.

Den tyske rigskammeret grundlagdes 1495 og spiller i tysk ret en vigtig rolle som en indfaldsvej for romerretten som »gemeines Recht«. Da retten ophørte med at fungere samtidig med det tysk-romerske riges ophør, blev dens arkivalier spredt over en række lokale arkiver. At stykke arkivalierne sammen – retten behandlede ca. 80.000 sager i sin levetid – har i sig selv været et tidskrævende arbejde. Bearbejdelsen af sagsakterne kommer så yderligere til. Det siger sig selv, at visse begrænsninger har været nødvendige på grund af materialets overvældende karakter. Forf. har koncentreret sig om det 16. århundrede og stillet en række spørgsmål, som lader sig besvare ved hjælp af den historisk-kvantitative metode. Det drejer sig om spørgsmål som sagernes geografiske proveniens, antallet af sager, deres varighed, parternes sociale stand og – i mindre omfang – typen af processer. Det viser sig, at antallet af processer er stærkt stigende i løbet af århundredet, og undersøgelsen når dermed et lignende resultat som under-

søgelse af spanske og engelske jurisdiktioner, som også viser en stigende »judicering« i løbet af det 16. århundrede. Det opstigende borgerskab spiller en stor rolle som brugere af rigskammerretten, som satte sig forskelligt igennem som appelinstans – eller første instans – for forskellige dele af det tyske rige. Svagest repræsenteret er Nordtyskland og især de rigsumiddelbare byer her. Stridigheder om rettigheder til fast ejendom, arvesager og sager om ægteskabelige formueforhold er hyppige.

Et karakteristisk træk ved domstolen var, at sagerne siden midten af det 16. århundrede tog til i et sådan omfang, at retten ikke kunne overkomme sagsmængden. Den langsomt arbejdende rigskammerret er en ofte hørt klage – gentaget af Goethe i hans erindringer – og faktisk gav parterne ofte op og indgik forlig eller opgav sagen. En undersøgelse af rettens arbejde må derfor baseres på registre over sagerens akter og ikke på dommene, for dem er der ikke så mange af.

Ranieris undersøgelse dokumenterer på overbevisende måde vigtigheden af, at de hidtidige kvalitative retshistoriske undersøgelser af de retlige normer eller enkelte retssager suppleres af historisk-kvantitative undersøgelser. Mange fordomme har på grundlag af et sådant serielt materiale kunnet udryddes, og vejen derfor beredes for nye forskning. Der er fornylig grundlagt et selskab for forskning om den tyske rigskammerret, og i den serie af »Quellen und Forschungen zur höchsten Gerichtsbarkeit im alten Reich«, som også nærværende to bind indgår i (bind 2 indeholder dokumentationen i dokumentarisk form), er allerede udkommet en lang række bind med forskningsresultater. I Danmark er en seriel forskning i domstolsarkiverne begyndt i det små. Der foreligger undersøgelser af Viborg landsting (Henningsen, Johansen, Tamm) og Helsingør og Falster (Stevnsborg og Johansen), men der er stadig meget at gøre, førend vi har et pålideligt billede af domstolens virke i ældre tid til supplement af, hvad vi ved om lovgivningen. I den forbindelse er Ranieris bog god at få forstand af, fordi han så omhyggeligt redegør for sin i virkeligheden ikke særlig ressourcekrævende fremgangsmåde. Også andre steder i Europa arbejdes der med undersøgelser af domstolene i ældre tid. Det er et forskningsfelt, der kan ventes spændende resultater fra i de kommende år.

Ditlev Tamm

Die Protokolle des Lübecker Domkapitels 1535-1540. Bearb. von Wolfgang Prange. Schleswig-Holsteinische Regesten und Urkunden Band 11. Neumünster, Karl Wachholtz, 1990. 330s. 70 DM.

Det lübske domkapitels protokoller, en vigtig kilde til reformationsårenes og Grevefejdens omvæltninger, har længe været berygtede blandt historikerne. Skriverhænderne er nærmest ulæselige og håndskrifterne ydermere ormstukne. Ved et mirakel – må man tro – er protokollerne fra 1535-40 nu blevet udgivet (mønstergyldigt) af Wolfgang Prange fra det slesvig-holstenske landsarkiv, og en udgave af den ældre protokol fra 1523-30 er på vej. Domkapitlet kæmpede for sin overlevelse, og udgaven rummer et stort materiale om forhandlinger med myndighederne i Lübeck og hertugdømmerne. Glimtvis strejfses det danske monarki.

Mikael Venge